I još jednom: glava, veo i kosa u Korintu[1]

Hans-Jörg Ronsdorf · siječanj 2021. · revidirano u listopadu 2026.

Svake godine iznova, ali sve rjeđe, pojavljuju se članci o ovom Pavlovu tekstu za koji je poznato da nije jednostavan (1 Kor 11,2-16). Zašto pišem o njemu? U svojoj knjizi o ulozi muškarca i žene *Žene, oprostite nam!* (*Frauen, vergebt uns!*), objavljenoj u studenome 2020.[2], bavio sam se ovim tekstom u jednom poglavlju. Ipak, manje sustavno i podrobno nego što sam naknadno smatrao ispravnim. Naime, u knjizi sam vrlo snažno prikazao tezu o citatu, kako ju je Thomas Schirrmacher razradio u svojoj knjizi *Paulus im Kampf gegen den Schleier!* (na njemačkom). Upozorio sam da je i teza o citatu pretpostavka koja je posve uvjerljiva, ali u konačnici nije dokazana. U ovoj razradi, uz pomoć radova jedne teologinje i jednoga teologa, dolazim do uvjerljivih objašnjenja i bez teze o citatu.

Ovaj tekst govori u kulturnu situaciju koja nam je strana, naime u grčko-rimsku kulturu prvoga stoljeća. Ne bilo gdje, nego u Korintu, tada rimskoj koloniji u Grčkoj. Za Pavla to nije bilo nepoznato mjesto, ondje je radio 18 mjeseci. Poznavao je svaku pojedinost toga grada (Dj 18,1-18).

U ovoj ću razradi često citirati dvije razmjerno nove knjige. One pomažu da se ovaj teški tekst razumije bolje, na nov način ili dublje. Osobito u razmatranju redak po redak nisam to mogao formulirati bolje nego što su to učinili oni, pa ponajviše puštam da govore ta dva autora. S jedne strane, to je (monumentalni i izvrsni) komentar Eckharda J. Schnabela *Der erste Brief des Paulus an die Korinther* (niz Historisch-Theologische Auslegung) (konzervativnoga, „Bibliji vjernoga“, evanđeoskog teologa i profesora[3]). Ne poznajem nijedan drugi komentar koji tako temeljito i s toliko navoda izvora obrađuje ovaj tekst. Ne slažem se sa svim njegovim zaključcima, no s time kod ove teme uvijek treba računati. Druga knjiga nosi naslov *Paul and Gender*[4]. Cynthia Long Westfall (povjesničarka i teologinja) objavila je 2016. godine rad o ovom tekstu i o svim ostalim važnim Pavlovim tekstovima o pitanju spolova, koji je na engleskom govornom području naišao na široku pozornost. Uz pomno uvažavanje kulturne situacije ona baca novo svjetlo na velika pitanja s kojima se bore bezbrojni tumači, ali i običan čitatelj Biblije. Oba se autora slažu u mnogim stajalištima. (Citati iz knjige Westfall navedeni su u bilješci samo s brojem stranice.)

Moj je cilj (za sebe) razjasniti kakva je Pavlova argumentacija i što ga je potaknulo da piše upravo tako. ***Jesu li problem bile žene ili muškarci? A i kad bi to na kraju bilo posve jasno, što se ovdje ne može jamčiti i o čemu svaki čitatelj mora odlučiti sam, ostalo bi pitanje: što ćemo s time u 21. stoljeću?***

To nije pitanje vjernosti Bibliji, kako se često kratkovidno i pretjerano revno tvrdi, nego pitanje ispravnoga razumijevanja Biblije. U proučavanje Biblije mora se (uvijek iznova) uložiti trud i vrijeme ako tzv. vjernost Bibliji doista shvaćamo ozbiljno. Inače ona ostaje prividno pobožna, neprestano ponavljana prazna fraza. Ili čak šibolet kojim se povlače granice ondje gdje ih ne smije biti, ili se zaklinje na vjernost ondje gdje bi na redu bili razmišljanje ili suzdržanost.

Kontekstualizacija

Kontekstualizacija pretpostavlja da se Pismo najprije proučava u svojem okruženju. Tek tada ona pokušava istražiti što taj tekst ima reći danas. Dakle, ne radi se toliko o izravnim zapovijedima, kao što su zapovijed ljubavi ili zabrana laganja. Nemamo problema prihvatiti ih kao bezvremenske. Drukčije je kad

se radi o vanjštini ili o običajima i praksama (meso žrtvovano idolima itd.) koje danas više ne poznajemo.

Pavao se očito poziva na običaje i navike onoga vremena u grčkom Korintu i u Rimskom Carstvu općenito. Taj odnos prema tadašnjoj kulturi ne može zaobići nijedan tumač, a ni čitatelj Biblije. Tako je upravo i kod velike većine tumača, premda se znanje o povijesnim činjenicama i njihova tumačenja dijelom jako razlikuju, čime se utječe i na kakvoću tumačenja teksta. (Za sve koji, kao i ja, dolaze iz pokreta Braće: ni Darby i Kelly nisu temu vela i kose objašnjavali isključivo unutar teksta, nego su se pozivali i na tadašnju kulturu. Jer pokrivanje glave kulturna je, a ne biblijsko-teološka tema.) Pavao uspijeva kulturne običaje prosuditi u svjetlu izvještaja o stvaranju, pa ih čak i obrazložiti, kako bi odgovorio na to za Korinćane posve važno pitanje (ili pitanja).

Pavao u svojoj argumentaciji ne postavlja nadvremensku normu, nikakav kodeks ponašanja koji bi transcendentno vrijedio kroz stoljeća ili čak od početka stvaranja i bio bezvremen. ***Pavao argumentira kako se, unatoč slobodi evanđelja, ponašati tako da se nitko od njegovih suvremenika ne sablazni. Čak i onda kad to ograničava kršćansku slobodu.*** Ne zato što je to teološki zapovjeđeno ili utemeljeno, nego zato što to slijedi zlatno pravilo koje on formulira neposredno prije nego što počinje upravo ovo poglavlje:

1 Kor 10,31-33: Bilo dakle da jedete, bilo da pijete, bilo da što drugo činite, sve činite na slavu Božju. Ne budite na sablazan ni Židovima ni Grcima ni Crkvi Božjoj, kao što i ja u svemu ugađam svima, ne tražeći svoje koristi, nego koristi mnogih, da se spase.

To „zlatno pravilo“ ključ je za tekst koji neposredno slijedi. Pravila, naime, koja Pavao argumentima želi prenijeti Korinćanima spoj su načela „u svemu davati slavu Bogu“ i istodobno ne biti sablazan svojim suvremenicima i bližnjima zbog vanjštine ili ponašanja koji su se u ono vrijeme smatrali neprikladnima ili čak sramotom u kulturnom (ne teološkom) smislu. U tim su običajima korintski kršćani ionako odrasli, i ispunjavati ih odnosno podnositi nije bila previsoka cijena ako su se na taj način ljudi mogli pridobiti za Krista. Pavao ne prisvaja vanjštinu grčko-rimske kulture, iako preporučuje da se ona poštuje, nego pokušava pronaći put koji uzima u obzir različite vidove. Hod po oštrici koji s jedne strane promišlja i ozbiljno shvaća stvaranje muškarca i žene, a s druge strane potpuno uključuje osjećaje ljudi općenito (društva).

Već na ovome mjestu upućujem na 10. redak, gdje Pavao jasno kaže (drukčije nego u većini prijevoda; o tome poslije više) da žena ima vlast nad vlastitom glavom, naime da je pokrije ili ne. No svoju odluku treba donijeti upravo uzimajući u obzir gore navedeno mjerilo i druge vidove o kojima ću još govoriti.

Područje važenja teksta

Za koje područje vrijede preporuke za koje Pavao želi pridobiti Korinćane unatoč njihovoj slobodi?

Riječ je o okupljanju! Molitva i prorokovanje smiju se i trebaju događati svuda i u svako vrijeme, ali su u Poslanici Korinćanima (vidi osobito 14. poglavlje) glavni sadržaj okupljanja. Iz konteksta poslanice mora se razjasniti na koje se mjesto i na koju prigodu misli.

Zagovornici zapovijedi šutnje za žene na bogoslužjima Pavlovu konstataciju da žene mole i prorokuju premještaju svuda, samo ne na bogoslužje. To nije uvjerljivo, jer pokrivanje glave služi javnosti, ono se mora ili može vidjeti, inače nema smisla. Tomu se pridružuje i to što se u 12.–14. poglavlju darovi Duha dijele u punoj mjeri i bez ikakva ograničenja po spolu, i – više puta naglašeno – ***svi*** sudjeluju u okuplja-

nju. Zapovijed ženama da šute (1 Kor 14,34-35) stoga ne može tomu proturječiti, nego se mora odgovoriti u svjetlu 11.–14. poglavlja i, u konačnici, u kontekstu cijele poslanice. Tada je riječ o govoru žena koji je u kućnoj crkvi, gdje su se kršćani okupljali, smetao. Vjerojatno o govoru koji ometa duhovnu razmjenu ili se upliće i odvlači pozornost, ili čak znači sramotu za muževe kad ih njihove žene na okupljanju izvrgnu ruglu, današnjim jezikom „osramote“. U svakom slučaju, uz poštovanje temeljnih hermeneutičkih pravila to ne može biti opća zabrana govora. To postaje samo ako se ti reci izdvoje i promatraju kao da posve stoje sami za sebe.

Pavao – neprijatelj žena?

Kako se ovaj tekst vidi kroz ***povijesno-kritičke naočale***, može se razabrati iz ovog citata: „Ovaj je tekst pridonio ugnjetavanju žena u Crkvi i u društvima na koja je ona utjecala. Ni uz najdobronamjernije tumačenje on nipošto ne odgovara onome što u 21. stoljeću treba kršćansko-teološki reći o odnosima među spolovima. Jednakost i pravednost u odnosima među spolovima i kritički odnos prema heteroseksualnim ideologijama Pavlu su bili nepoznati. Trebat će se pitati u kojem bi smislu takav tekst još mogao biti nadahnjujući. Ili se tekst iz današnje perspektive može samo odbaciti, jer je naštetio pravednosti i bio promašaj čovjeka koji je u svoje vrijeme zapravo radio za pravednost na zemlji?“[5] To mišljenje predstavlja široko rašireno viđenje ovoga teksta, koje ni na koji način ne dijelim. Negativno kritičan stav prema biblijskom tekstu mora dovesti do takva mišljenja.

S druge strane, na ***strani vjernoj Bibliji***, takva se kritika žestoko odbacuje i utvrđuje se: hijerarhijska podložnost, a ne jednakost ili ravnopravnost, Božji je plan od početka. To se odupire „duhu vremena“ rodne filozofije.

Moramo li birati između ta dva krajnja stajališta? Postoji li drugi put da se ovaj tekst objasni, a da se ta dva stajališta ne pomiješaju? To bi za mene bio truli kompromis.

Postoji čitanje koje ne podliježe nijednom od tih dvaju objašnjenja, nego se ravna prema Pavlu, prema njegovih 13 poslanica i prema Djelima apostolskim, naravno prema Isusu, koji je Pavlu bio uzor: ***„Budite moji nasljedovatelji, kao što sam i ja Kristov“ (1 Kor 11,1).*** To ne ostavlja nikakva prostora za diskriminirajuće izjave o ženama. ***Ne, Pavao je prijatelj žena, koji je u sjaju Kristova svjetla upoznao i vidio istinu. I njegova židovsko-helenistička slika žene preobražena je u svjetlu evanđelja.***

Za Pavla je važno ne biti sablazan, a istodobno ostati vjeran evanđelju. Pokrivanje glave za muškarce bilo je, ovisno o podrijetlu i odgoju, uobičajen običaj u religijskim kultovima. U krugu vjernika muškarci se pri molitvi i proročkom govoru ne trebaju pokrivati. Žene se pak, kad čine posve isto što i muškarci, kaže Pavao, trebaju pokriti. I to sve žene, i one koje se u tadašnjem društvu nisu smjele pokrivati, naime robinje i oslobođenice ili neudane žene. Oboje je tada djelomično i protukulturno, jer se kultura ovdje protivi srži evanđelja. To također nije uputa (suprotno Arminu Baumu i Schnabelu) da se sve žene na ulici, dakle u javnom životu, trebaju pokrivati, jer je kultura to zabranjivala najnižim staležima, robinjama. Ionako je bio običaj da se udane žene pokrivaju odnosno zastiru velom.

Pavao također ne zagovara pokrivanje glave kao znak podložnosti mužu. Podložnost, niži rang i vrijednost žene u odnosu na muškarca ionako su odavno bili uklesani u kamen. To nije trebalo pokazivati. To je pokrivanje imalo konkretnu funkciju, bilo je, ako hoćete, funkcionalni znak, a manje ili nimalo hijerarhijski simbol.

Kome se Pavao obraća? Koga treba ispraviti?

Gotovo su svi tumači uvjereni da se obraća ženama koje se, iz novostečene slobode, opiru tome da i dalje nose tada uobičajeno pokrivalo za glavu. To bi pokrivalo pak bilo izraz i priznanje podložnosti mužu, jer je, kako se u ovom tekstu očito izvodi iz stvaranja, žena općenito hijerarhijski podređena ili niže postavljena muškarcu, a supruga posebno mužu. Ako nekomu smeta pojam hijerarhija i radije govori o poretku stvaranja ili o svetom poretku (poretcima), trebao bi imati na umu jedno: on, uz svu jednaku vrijednost i jednako dostojanstvo muškarca i žene, ipak zagovara ne-jednakost kao Božji poredak. Muškarac vodi i snosi odgovornost, žena slijedi u podložnosti.

Ako je emancipacijsko ponašanje žena bilo povod ovom Pavlovu tekstu, onda treba objasniti zašto on počinje riječima da je ***Krist glava muškarcu***. Taj početak usmjerava pozornost na muškarce, i to tako kao da su oni bili povod za argumentaciju koja slijedi.

Cynthia Long Westfall zastupa mišljenje da su u Korintu postojali muškarci koji su ženama predlagali ili ih nagovarali da se odreknu uobičajenoga pokrivala za glavu. Udane žene uglednoga staleža nisu bile voljne skinuti svoje pokrivalo. To se protivilo običaju kulture u kojoj su odrasle. Njihovo je pokrivalo bilo zaštita i izraz dostojanstva, pristojnosti i moralne čistoće. Ono nije bilo simbol podložnosti, ali jest bilo znak da kao supruge pripadaju svojim muževima.

Robinje i oslobođenice, neudane (a možda i udovice?) nisu se smjele pokrivati i bile su, kao najniži stalež, izložene spolnim nasrtajima. Prostitutke se nisu pokrivale ni zastirale velom i imale su odrezanu kosu, dakle, u kojem god obliku, kratke frizure. Što ako su one došle do vjere? Pavao na početku poslanice (1,26-29) kaže da su do vjere došli mnogi jednostavni, siromašni ljudi, ne visokoga ili plemenitoga staleža. Tim je ženama, dakle, trebalo reći da se smiju pokriti, suprotno društvenim običajima. Jer u crkvi Novoga saveza i novoga stvorenja stalež više ne igra nikakvu ulogu, kako potvrđuje i Gal 3,28.

Vidovi kulturne situacije korintskih kršćana

Kad god se istražuje ovo pitanje i oslanja na podatke povjesničara, treba imati na umu Pavlov pogled na njegovo vrijeme i društvo: tijeku svijeta, dakle ni dotičnoj kulturi, ne treba se prilagođavati kad se protivi evanđelju (Rim 12,2). Postoje granice „izlaženja ususret“ u evanđelju. Grcima postati Grk (usp. 1 Kor 9,20-22) ne znači upravo ležati za stolom u hramu idola i jesti meso žrtvovano idolima. Pavlova procjena tijeka svijeta, uostalom, za razliku od običaja i navika jednoga razdoblja, bezvremena je i uvijek vrijedi.

Tema ovoga članka vrti se oko pitanja spolova i ponašanja i vanjskoga izgleda koji uz to idu:

„U grčko-rimskom društvu zakonodavstvo i provođenje ‚ispravnoga‘ ponašanja žena bili su glavna briga vlasti, jer je ona vjerovala da nered u kućanstvu ima buntovne posljedice za dobrobit carstva.“[6]

„Da bi Pavlova misija među nežidovima mogla biti uspješna, ponašanje kršćanskih žena moralo se slagati s onim što su prakticirale žene u općem grčko-rimskom svijetu prvoga stoljeća. Zato su Pavlove brige vezane uz spol često bile misionarske kad je govorio o ulogama spolova u crkvi i kod kuće, a njegova je namjera bila da se vjernici uklope u kulturu i da istodobno ostanu etički čisti. Prilagodba kulturi prvoga stoljeća bila je nešto drugo nego prilagodba kulturi dvadeset i prvoga stoljeća. Suvremene zapadne predodžbe o tome kako se spolovi obično ponašaju i kako se odnose jedni prema drugima jasno se razlikuju od predodžbi grčko-rimske kulture.“[7]

„Odnos patron–klijent i uzajamnost, koji tvore gradivne elemente kulture, oblikuju i odnose između muževa i žena.“[8] Pod patronom se misli na dobročinitelja ili podupiratelja koji je bio višega ranga ili staleža, pa makar samo zbog svojega blagostanja ili bogatstva. „U grčko-rimskom svijetu muškarac i žena u pravilu su bili nejednaki partneri u sustavu (odnosu) patronata. Muž je djelovao kao dobročinitelj, a žena kao podređena strana u bračnom odnosu, osim ako je u brak donijela velik miraz.“[9]

„(Korint) je bio mjesto koje je nudilo svaku vrstu spolne aktivnosti dostupne muškarcima (tako je ‚ponašati se kao Korinćanka‘ značilo upuštati se u spolni nemoral), a izraz ‚korintska djevojka‘ bio je eufemizam za prostitutku. Nije bilo višega sloja; umjesto toga, blagostanje Korinta stvorilo je sloj novih bogataša. Pavao ipak upozorava da korintska crkva svoje članove nije pridobivala samo iz imućne elite, nego ponajviše iz redova onih kojima je nedostajalo statusa ili moći (1 Kor 1,26).“[10]

Kad su, dakle, ljudi iz svih slojeva, bez ikakve prethodne kršćanske socijalizacije, dolazili do vjere i u zajednicu vjernika, ti su ljudi još uvijek bili obilježeni svojim doživotnim porocima. Spolnost je bila u zraku, bila je dostupna posvuda. S tim se temama i ponašanjima crkva suočavala.

Praksa okupljanja

Mnoštvo naroda (Dj 18,10) koje je Bog u lučkom gradu Korintu pozvao po Pavlu i njegovim suradnicima nije se moglo okupljati na jednom mjestu. Osim ako bi unajmili kazalište ili arenu, što je za novi kult, koji su prakticirali ponajprije jednostavni ljudi, bilo posve nemoguće. Zato su se okupljali po kućama, velikima ili malima, u nekoliko vila, a najčešće u jednostavnim kućama ili stanovima (kako se to u Efezu može vidjeti i danas). Kad bi se okupili, žene su bile te koje su pripremale jelo (dijelom ga i donosile). Večera Gospodnja bila je dio zajedničkoga obroka.

Za muškarce i žene u kućnoj crkvi vrijedilo je ono što Pavao izražava. Westfall to sažima ovako: „Razlika između muškaraca i žena, dakle, nije razlikovanje uloga u crkvi, nego prije to kako oni u tim ulogama različito djeluju. Žene i muškarci mogu služiti Bogu u istim službama, ali postoje različiti zahtjevi koji uključuju vanjštinu svojstvenu spolu. To nije izraz dvostrukoga morala u kojem muškarci nemaju ograničenja, a žene su ograničene; ograničeni su i jedni i drugi.“[11]

„Napokon, neka se još jednom uputi na jednu točku koja doduše ne spada u namjeru Pavlovih argumenata, ali je važna. Pavao posve samorazumljivo govori o tome da žene na okupljanju crkve mole i proročki govore. To znači da žene stvarnost Boga i njegove riječi iznose javno jednako kao i muškarci.“[12]

Što je javno?

Pod javnošću se obično razumije područje gdje se susreće bilo koga. Na tržnici u Korintu, u luci ili u hramu idola. U konačnici je sve izvan vlastite kuće javno.

Bogoslužni sastanak održavao se u privatnim kućama imućnih ili visoko postavljenih kršćana, jednako kao i u kućama i prostorijama manje imućnih. Je li to bilo javno? Doduše, nije se moglo usporediti sa situacijom na tržnici, ali neupućeni ili nevjernici imali su pristup tim okupljanjima. Ili ih je onamo doveo Duh Sveti ili su ih pozvali kršćani. Utoliko ni okupljanje nije zatvoreno društvo, nego mjesto na kojem svi ljudi mogu susresti živoga Boga.

Zato je na tom okupljanju važno poštovati običaje i navike, i to jednako za muškarce kao i za žene. Nevjernik se ne treba sablazniti, nego ga treba uvjeriti Bog, njegova sveta i djelotvorna prisutnost (1 Kor 14,16.23-25).

Više tumača postavlja pitanje upućuje li to i na pravila odijevanja izvan okupljanja. Pomno gledano, to nije ni tema ni pitanje Korinćana u ovom tekstu. Na ovome mjestu vrijedi zlatno pravilo iz 1 Kor 10,31-33, koje kaže da se nikome ne bude na sablazan. Udane se žene pokrivaju kad izlaze iz kuće. Robinje to ne čine, ali čine na bogoslužju, kako to piše Pavao.

Pokrivanje glave u Korintu

O tome još nekoliko citata i opširnijih misli. Uvjeren sam: samo onaj tko ne razumije običaj pokrivanja glave i zastiranja velom prenosi ovaj Pavlov tekst 1:1 u današnje vrijeme. I to u jednodimenzionalnoj crno-bijeloj hermeneutici, koja na kraju postaje opravdanje sužene zakonitosti, kakvu sam često susretao i sam doživio.

„Michelle Auerback sažima argumentaciju za zastiranje: ***‚Simboli, izjave, imaju značenje samo u kulturi koja zna što oni znače.‘*** No u tradicionalnoj biblijskoj znanosti većina je polazila od toga da zastiranje velom u 1 Kor 11,3-16 znači ‚podložnost‘, ***a da se nisu bavili razumijevanjem značenja koja je veo imao za žene u antičkoj kulturi istočnoga Sredozemlja*** ili u njegovoj i dalje široko raširenoj uporabi u nizu suvremenih kultura.“[13]

„Bruce Winter utvrđuje da se u doba Rimskoga Carstva ‚sa sigurnošću može poći od toga da je glava zastrta velom bila simbol ćudoređa i čednosti koji su se očekivali od udane žene.‘“[14]

„Sada, međutim, imamo pristup pripovijestima žena iz kultura koje prakticiraju zastiranje žena velom, a koje pričaju drukčiju priču. Uočavamo da u islamu i u židovstvu postoji snažna struja pobožnih fundamentalističkih žena koje se zastiru velom iz razloga koji zvuče vrlo slično Pavlovu obrazloženju u 1 Kor 11,3-16. No nismo potpuno ovisni o kasnijim antropološkim usporednicama, koje se izlažu opasnosti da budu anakronistične. ***Povijest žena koje odbijaju skinuti veo i razlozi za nošenje vela mogu se pratiti sve do asirske kulture***.“[15]

„***Čini se da se Pavlova briga proteže na sve žene u crkvi koje prorokuju i mole – uključujući robinje, oslobođenice, neudane i udovice.*** Pravila odijevanja rimske matrone[16] očitovala su i njezin rang i ‚njezin status i njezinu ulogu kao spolno sposobne žene u rimskom društvu.‘ ***S druge strane, nezastrta glava značila je spolnu dostupnost, pa je robinji ili oslobođenici zastiranje velom bilo zabranjeno***.“[17]

„Uređivanje zastiranja velom bilo je povlastica muškaraca; oni bi bili ti koji bi najprirodnije uvidjeli potrebu da se utvrdi neko pravilo. ***U rimskoj su praksi i muškarci i žene pokrivali glavu kad su molili. Pavao je očito učio muškarce u crkvama da, suprotno rimskoj praksi, mole nepokrivene glave (1 Kor 11,4), pa su muškarci možda mislili da ono što vrijedi za gusana vrijedi i za gusku. No dok je nepokrivena glava muškarca bila znak njegove poniznosti pred Bogom, nepokrivena glava žene nije bila znak ženine poniznosti pred Bogom; naprotiv, odašiljala je poruku o njezinoj spolnoj dostupnosti, koja je mogla biti ravna zavođenju.*** No kulturne ideale o tome što je primjereno netko je mogao napustiti u korist navodno teoloških prioriteta.“[18]

„Obično se bez pitanja pretpostavlja da je Pavao ispravljao korintske žene. ***Odlomak je, međutim, dosljedniji ako se pretpostavi da su korintske žene odbijale skinuti svoja pokrivala za glavu ili velove***, ali da su ih osobe s autoritetom, muškarci u kućnoj crkvi ili možda čak njihovi vlastiti muževi, pritiskali ili poticali da skinu velove. To je vrsta scenarija koji se u kulturama u kojima se nosi veo uvijek iznova ponavlja.“[19]

Zastiranje velom činilo je vidljivima društvene razlike, ono gore i dolje među staležima. Ta se staležna razlika može promatrati 1800 godina, sve do novoga vijeka. „To nije samo davalo do znanja da su takve žene spolno dostupne, nego je i održavalo društveni poredak i razlikovanje među slojevima. […] ***Pavlova potpora zastiranju velom svih žena izjednačavala je društvene odnose u crkvi; u mjeri u kojoj je to zastiranje bilo u njegovoj ruci, on je ženama u crkvi kojima je taj status u kulturi bio uskraćen osigurao poštovanje, čast i spolnu čistoću.***“[20]

„U kulturi Bliskoga istoka žena višega sloja pokrivala je glavu kako bi pokazala svoju odanost i skromnost. Njezina pokrivena glava izravno je pokazivala i njezinu vlastitu čast i čast njezine obitelji – osobito njezina paterfamilias (glave obitelji antičke kuće), izvora njezina identiteta. Pavao se oslanja na složeno značenje toga simbola kako bi iznio teološki argument za zastiranje velom na temelju izvještaja o stvaranju.“[21]

Eckhard J. Schnabel piše: „Nošenje pokrivala za glavu kod žena (ne samo u religijskim kontekstima) u rimsko-helenističkom kulturnom prostoru ima samorazumljivu uvjerljivost. Rimski kipovi, prije svega portreti žena carske obitelji, kao i nadgrobni reljefi, prikazuju udane žene sa stolom (palla) prebačenom preko glave ili s vittom, vunenom vrpcom za glavu ili kosu, koje su vrijedile kao simbol ćudoređa i čednosti. Žene u javnosti nisu morale nositi stolu. Nošenje stole ipak je simboliziralo njihovu čednost. Augustovo bračno zakonodavstvo propisivalo je da je prostitutkama zabranjeno nositi stolu ćudoredne supruge, matrone.“[22] Armin Baum piše o pokrivanju glave:

Što je značilo žensko pokrivalo za glavu u antici?

Da bi se razumjela kulturna pozadina 1 Kor 11,5-6, treba se vratiti barem u drugo tisućljeće prije Krista. U srednjoasirskim zakonima iz vremena vladavine asirskoga kralja Tiglat-Pilesera I. (1115.-1076. pr. Kr.) stoji: „Ako građanin hoće zastrti svoju zatvorenicu (tj. svoju konkubinu s kojom nije oženjen), neka posjedne pet ili šest svojih drugova, zastre je u njihovoj prisutnosti i kaže: ‚Ona je moja žena.' Tada je ona (doista) njegova žena." Pri sklapanju braka supruzi se, dakle, glava pokrivala rupcem. Pokrivena glava bila je vidljivo obilježje udane žene.

Taj se običaj održao stoljećima. Bio je vrlo raširen i u novozavjetno doba, kad je Pavao pisao svoju Prvu poslanicu Korinćanima. Antičko zastiranje supruge u konačnici je čak preteča našega današnjeg vjenčanog vela koji mladenka nosi na crkvenom vjenčanju. Tisućljećima žene pri sklapanju braka u doslovnom smislu riječi idu „pod veo". Pokrivalo za glavu u svojim bezbrojnim inačicama uvijek simbolizira isto, naime novi status udane žene.

U židovstvu je skidanje pokrivala za glavu značilo da je bračna vjernost dovedena u pitanje. Ženi preljubnici pokrivalo su čak silom skidali. Dobrovoljno odricanje od pokrivala za glavu bilo je znak da je žena na raspolaganju muškarcima.

Gdje su žene trebale nositi pokrivalo za glavu? Kad su na bogoslužju čujno sudjelovale, dakle kad je pozornost svih prisutnih bila usmjerena na one koji govore. Prema Pavlu, svi su mogli i trebali sudjelovati. Treba li zato pretpostaviti da su na bogoslužju uvijek bile pokrivene? To je posve moguće, ali ne znamo. Ako Pavla na ovome mjestu shvatimo doslovno, onda su se pokrivale samo kad su na bogoslužju podizale glas.

„Ovo istraživanje opovrgava u biblijskoj znanosti prevladavajuću pretpostavku da je veo simbolizirao podložnost žene njezinu mužu. Nošenje vela nije bilo privatni simbol, nego javna praksa uređena zakonom i običajem, i od muškaraca i od žena očekivalo se da se podvrgnu tom običaju. ***Ukratko, veo je predstavljao ženinu čast, status i zaštitu.***"[23]

„Bilo je (i jest) uobičajeno da žene odbijaju skinuti veo jer on simbolizira čast i zaštitu. Vjerojatnije je da su žene koje se u javnosti nisu smjele zastirati velom na okupljanju htjele nositi veo kako bi simbolizirale da su po Kristu opravdane. Pavlova uputa svim ženama da se zastru velom bila je anti- ili protukulturna i dobrohotna prema ženama. Praksa da sve žene nose veo izjednačavala je društvene odnose u kršćanskoj crkvi.“[24]

Da su muškarci pri religijskim obredima pokrivali glavu, kod Rimljana je dobro posvjedočeno, kod Grka samo djelomično. U razmatranjima i tumačenjima upada u oči da se pokrivanju glave kod muškaraca posvećuje mnogo manje pozornosti.

Kip Cezara Augusta koji u Korintu prinosi hramsku žrtvu prikazuje vladara s velom koji mu pokriva glavu. Richard Oster objašnjava da su grčki muškarci pri religijskim žrtvama poganskim bogovima često pokrivali glavu. Vjerojatno je Pavao komentirao raniju praksu Korinćana u poganskom idolopoklonstvu. Ciprijan je to komentirao čak u trećem stoljeću: ‚Vaša je glava ostala slobodna od bezbožnoga i zločinačkoga vela kojim su ondje bile zastrte zarobljene glave onih koji su žrtvovali‘ (De lapsis 2). Brian Rosner uvjerljivo pokazuje da je Pavla u 1 Kor 6,12-20 brinulo to što su muškarci na svetim svečanostima vršili spolne radnje. Tako je Pavlova briga zbog muških pokrivala za glavu mogla biti i ukor zbog spolnih radnji s hramskim prostitutkama. Ipak, Pavao se u 4. retku nije podrobnije bavio tom temom, što upućuje na to da je tu situaciju upotrijebio samo kao suprotnost ženama.

Smjernice i vidovi za tumačenje teksta

Većina čitatelja ovih redaka ne čita ovaj Pavlov tekst prvi put. Za njih slijedi nekoliko vidova koji možda otvaraju nov pristup tekstu. Ti su vidovi plod opetovanoga bavljenja ovim tekstom i odgovarajućim studijama, a nisu jednostavno pali s neba. Mogu pomoći da se ne zapadne u uobičajeno čitanje koje tekst razumije kroz naočale hijerarhijske podložnosti žene (žena), što, kako je već opisano, nije tema.

- Tekst ponajprije pridaje važnost tome kako se sve treba događati na slavu Božju.
- Riječ je o isticanju Božje slave na bogoslužju time što se muškarci i žene ponašaju i odijevaju tako da se pozornost ne usmjerava na njih.
- (Neki) muškarci bili su uzrok i povod Pavlove pouke, jer su zahtijevali da žene izostave pokrivalo za glavu.[25]
- Govori se o kulturnim i društvenim običajima i navikama. Sramota i nečast nisu to u religijskom ili teološkom pogledu, nego u društvenom osjećaju.
- Stoga nije riječ o Pavlovim bezvremenskim zapovijedima, iako u svojoj argumentaciji navodi povijest stvaranja.
- Sloboda u Kristu u napetosti je s time da se ne bude na sablazan svojoj okolini.
- Riječ je o pokrivanju kose (ne jednostavno glave), a ni o potpunom zastiranju velom.
- Nigdje nije riječ o hijerarhijskom poretku stvaranja u kojem muškarac stoji iznad žene. Nigdje nije riječ ni o podložnosti žene muškarcu. Oboje mole i proročki govore, jednaka ranga i ravnopravni.
- Pavao u konačnici govori o svim ženama, ne samo o udanima. On ostaje usredotočen na općenitiji odnos muškarca i žene, koji je utemeljen u stvaranju i vrijedi i onda kad je žena robinja i formalno nema muža, oca ili skrbnika koji bi joj bio glava.
- Evanđelje ne propisuje vanjštinu kao što su odjeća ili frizura. Ona je bitna u kultu Staroga saveza, ali ne u Novom savezu, koji su Korinćani slavili u Večeri Gospodnjoj.
- Nije riječ o pravilima ponašanja muškaraca i žena u 21. stoljeću.

Slijedi razmatranje svakoga pojedinog retka ovoga odlomka.

1 Kor 11,3-16[26]

> *3 A hoću da znate da je*
> *Krist glava svakomu muškarcu,*
> *a glava ženi muškarac,*
> *a glava Kristu Bog.*

Pavao navodi tri para kako bi naposljetku govorio o temi pokrivanja glave. Nije riječ o stupnjevanju ili poretku ranga: Bog, zatim Krist, ispod njega muškarac i na kraju žena. To nije zapovjedni lanac. Na kraju ne stoji žena, nego Bog, od kojega sve dolazi (r. 12). Tri para stoje kao analogije ***jedan uz drugi***. Nije riječ o poretku spasenja. Odnos žene prema Kristu ni po čemu se ne razlikuje od odnosa muškarca (ili njezina muža) prema Kristu.[27]

Riječ ***glava*** (njem. *Haupt*) u njemačkom jeziku u prenesenom smislu odmah vodi k tumačenju osobe s autoritetom, u smislu npr. riječi *Hauptmann* (satnik). Tako je razumiju i gotovo svi tumači. Neki prijevodi uopće ne rabe riječ glava, nego je odmah prenose kao podložnost. NeÜ (njemački prijevod Biblije) odmah rabi riječ ***Oberhaupt*** (poglavar) i tako ne ostavlja nikakvu sumnju na što se navodno oslanja Pavlova argumentacija kojom obrazlaže pokrivanje glave kod žena. „Većina je učenjaka pretpostavljala da je tema 1 Kor 11,3-16 autoritet muškaraca i podložnost žena. To je dijelom zato što je ‚glava' u latinskom, engleskom i njemačkom metafora za autoritet, pa se značenje ‚autoritet' u povijesti tumačenja toga odlomka činilo samorazumljivim."[28]

Budući da u cijelom ovom tekstu uopće nije riječ o pitanju autoriteta i podložnosti, treba razjasniti koje je metaforičko značenje riječi glava. O tome su, kako se i moglo očekivati, zagovornici hijerarhije i zagovornici jednakosti zapali u žestok spor. ***Ovaj tekst u svakom slučaju podupire značenje glave kao izvora i podrijetla (r. 8.12).***

„Westfall obrazlaže da aluzije na Post 1–2 u kontekstu ograničavaju moguću raznolikost i raspon metaforičkih značenja ‚glave' u grčkom jeziku tako da se odnosi na izvor života, pa bi se moglo parafrazirati: ***‚Ali želim da spoznate da život svakoga muškarca dolazi od Krista, život žene dolazi od muškarca, a život Kristov dolazi od Boga.'"***[29] … „Budući da je muškarac izvor ženina života, on je njezina glava. Ako je muškarac glava ženi i oni su jedno tijelo, onda Pavao zaključuje da je žena njegovo tijelo. Pavao može rabiti metaforu ‚glave' kad je primjenjuje na brak, na muškarca i ženu, na odnos između Krista i Crkve i

na odnos između Krista i Boga Oca; on rabi ‚glavu' kako bi te odnose tumačio jedan pomoću drugoga."[30]

„Raspon značenja riječi κεφαλή (glava) obuhvaća glavu čovjeka ili životinje, a proširio se na metafore koje uključuju identitet, izvor, život i opskrbu. U idiomatskom grčkom (jezičnoj uporabi) nije značila ‚autoritet', što se vidi iz njezine natuknice u Liddell and Scott's Greek-English Lexicon."[31] … „Tako Pavao rabi κεφαλή: ***kako bi se odnosio na podrijetlo ili izvor života i identiteta u kontekstu obiteljskih odnosa*** – muž i žena, crkva kao obitelj te Bog Otac i njegov Sin Isus Krist."[32]

„Odnos čovječanstva prema Adamu teolozi nazivaju ‚***ulogom glave***', ‚prirodnom glavom' ili ‚glavom saveza'." … „Adam je glava čovječanstva jer je izvor biološkoga života. Adamu zato ne pripada nikakva prednost, čast, autoritet ili štovanje pred čovječanstvom ili nad njim***; naprotiv, riječ je o odnosu na temelju identiteta koji proizlazi iz podrijetla*** i koji Pavao ocjenjuje negativno. Isus zamjenjuje Adama kao glava, ***jer je Isus duhovni izvor koji daje život i ispunja Crkvu, a Crkva s njim tvori organsko jedinstvo (Ef 1,22; 4,15-16; Kol 1,18).***"[33]

„Ako se Kristova uloga glave nad ljudima razumije kao izvor njihova života/postojanja, onda je analogija između triju parova usporedna, a njezino istraživanje obilno pridonosi našem razumijevanju Pavlove teologije." … „Na sličan se način Pavlovo objašnjenje odnosa između muškarca i žene te između muža i žene može dosljedno tumačiti u skladu s povijesnim razumijevanjem Adamove prirodne/biološke uloge glave. ***To je obiteljski odnos."***[34] ***… „U grčkoj je kulturi pojam uloge glave praoca uključivao predstavljanje i identitet obitelji."***[35]

„Naposljetku, posljednja od triju asocijacija ‚glave' značajna je za njezinu uporabu kao sinonima. ***Anthony Thiselton objašnjava da je anatomska glava predstavljala i cijelo tijelo. Ako je netko obeščastio svoju fizičku glavu, onečišćena je bila cijela osoba. Pavao je primijetio da se izgled osobe odražava na druge i na nju samu.*** Opetovana uporaba riječi ‚glava' dakle nije bila zamišljena da označi hijerarhijske položaje ili da stvori razliku između spolova. Umjesto toga, bila je pjesničko sredstvo koje je služilo tome da se promijene korintski obredi kako bi se izbjegla povezanost s poganskom religijom koja je bila duboko upletena u spolne rituale."

Metaforički sadržaj u tadašnjoj uporabi ima određen raspon. Glava znači i jedinstvo, identitet i podrijetlo, ali i najviši ugled neke osobe. Sve u svemu, pokazuje kako su muškarac i žena povezani i kako stoje jedno prema drugome te kako se pripada glavi.

U njihovoj jednakosti ranga postoji, ovisno o kulturi u kojoj žive, različito vanjsko ponašanje. Nisu različite uloge; u 1 Kor 11 uloge su upravo jednake, jer oboje mole i prorokuju. Ali u tome postoje razlike u vanjštini, a one su utemeljene u tadašnjoj kulturi. Pavao preuzima te kulturne datosti i može ih čak povezati s mišlju o stvaranju.

> *4 Svaki muškarac koji moli ili prorokuje imajući nešto na glavi, sramoti svoju glavu.*

Molitva i prorokovanje, tj. proročki govor, sastavni su dio bogoslužnoga sastanka. Božja se prisutnost na sastanku očituje i u govoru Bogu, u molbi i klanjanju, i u Božjem govoru okupljenoj crkvi. Svi udovi Kristova tijela, muškarci kao i žene, pozvani su činiti oboje.

Muškarci ne trebaju imati ništa na glavi ni preko glave kad mole i prorokuju. ***To je Pavlova konstatacija, izjava koja se ne može razjasniti bez pozivanja na (religijsku) kulturu toga vremena. Mnogo sam godina, kao i drugi, tražio obrazloženje za to u neposrednom kontekstu, zatim u cijeloj poslanici, potom***

u cijelom Novom zavjetu i, ne na posljednjem mjestu, u Starom zavjetu. Bez smislenoga i uvjerljivoga rezultata.

Rimljani su pri religijskim obredima pokrivali glavu, a Grci uglavnom nisu (Keener). Muškarci koji sada ispovijedaju Isusa ograđuju se od praksi i ponašanja kakvi su se odvijali u kultovima idola u Korintu i drugdje.

„(Muškarac) se ponaša sramotno jer mu je pri molitvi više stalo do vlastitoga, osobnoga ugleda nego do časti Isusa Krista. U odnosu na Krista izjava znači da Isusovi sljedbenici koji u društvu pripadaju višim slojevima i pri molitvi demonstrativno pokazuju svoj povlašteni status nanose sramotu Kristu, jer ne proslavljaju Krista, nego sebe (usp. riječ δόξα (čast, slava), ponovljenu tri puta u r. 7–8).[36] … Oni privlače pozornost na sebe umjesto da pozornost prisutnih usmjere na Boga, od kojega sve dolazi (r. 12) i kojega se zaziva u molitvi (r. 13). ***U rimskom je društvu otkrivanje glave, ako je netko slučajno imao togu prebačenu preko glave, davalo do znanja da su prisutni ljudi dostojni štovanja*** (Plutarh, Mor 266).“[37]

„***U tom kontekstu muškarac (bez pokrivala za glavu) pokazuje svoju poniznost time što se pred Bogom pojavljuje kao neukrašena slika Božja, a žena iskazuje čast Bogu, sebi i svojoj obitelji time što svoju slavu/ljepotu u javnosti i na bogoslužju povlači u pozadinu.***“[38] Jer žene čine suprotno: pokrivaju se.

Koju glavu muškarac sramoti? To je najprije njegova vlastita glava. On sramoti sebe kao osobu za koju stoji njegova glava. I sramoti Krista, svoju glavu, jer (svjesno ili nesvjesno) pokrivalom za glavu sebi pripisuje čast koja mu u Božjoj prisutnosti ne pripada.

> *5 A svaka žena koja moli ili prorokuje nepokrivene glave, sramoti svoju glavu;*
> *jer to je jedno te isto kao da je ošišana.*

„***Muškarci pri molitvi i prorokovanju trebaju napustiti rimsku, elitističku tradiciju prebacivanja toge preko glave. Žene pak trebaju moliti i prorokovati uvijek samo s pokrivalom za glavu. Izraz ‚nepokrivene glave‘ ne opisuje određenu žensku frizuru, nego tekstilno pokrivalo za glavu, konkretno stolu (palla) prebačenu preko glave.***“[39]

„Pavlova argumentacija podupire to razumijevanje time što kaže da nepokrivena glava znači sramotu za ženu, slično kao kad joj se obrije glava, što uništava njezin ugled i stoga umanjuje njezinu vrijednost (1 Kor 11,5-6). To je značenje nepokrivene glave dijelilo i rimsko pravo, koje je govorilo da, ako žena nije bila odjevena kao matrona (uključujući nošenje vela odnosno vezanje kose), a neki ju je muškarac pokušao zavesti ili joj dosađivati, on nije mogao biti optužen za tjelesnu ozljedu.“[40]

„Pavao kritizira korintske žene koje su svojim pojavljivanjem na okupljanju crkve bez stole prebačene preko glave svjesno ili nesvjesno odašiljale neverbalne poruke da su ‚na raspolaganju‘. Bogoslužni sastanci crkve, međutim, nisu mjesto na kojem žene odašilju poruke i postaju ‚objekti koje muškarci odmjeravaju‘. Na argument da je riječ o ženinoj molitvi i prorokovanju, a ne o pojavljivanju u javnosti, može se iz Pavlove perspektive odgovoriti da on okupljanja crkve upravo razumije kao javni prostor u koji su pozvani i u kojem su prisutni oni izvana.“[41]

Za razliku od Schnabela, Westfall, kako je već primijećeno, vidi muškarce kao one koji su htjeli ukloniti pokrivalo za glavu kod žena. Iz kojih god pobuda: zbog slobode evanđelja ili, negativno, iz prikrivenih spolnih pobuda. ***Pavao, dakle, muškarcima koji su od žena zahtijevali da se odreknu pokrivala za glavu drastično predočuje što njihov zahtjev u krajnjoj posljedici znači za ženu.*** Ošišana žena navlačila je na sebe svu sramotu kao preljubnica ili kao prostitutka. „Pavao poistovjećuje javno pojavljivanje žena

na bogoslužju s društvenom stigmom razotkrivene i kažnjene preljubnice, čiji je status bio ravan ‚ugledu' prostitutke."[42]

> *6 Jer ako se žena ne pokriva, neka se i ošiša; ako je pak za ženu sramotno da joj se kosa odreže ili da bude ošišana, neka se pokrije.*

Budući da se posljedica toga zahtjeva da se ne pokrivaju mora nužno domisliti do kraja za žene, Pavao ponavlja posljedice, katastrofalne u društvenom kontekstu, za žene koje bi poslušale muškarce i ne bi se pokrile. „Pavao može računati s time da će Korinćani taj sarkastični poziv razumjeti kao argument."[43]

„Pojava žene koja si je dala odrezati kosu ili koja je obrijana do gola ‚sramotna' je jer ta pojava podsjeća na degradaciju žene osuđene za preljub. Sramota je biti u javnosti razotkrivena kao preljubnica i po ošišanoj kosi biti od svih prepoznata kao takva. Upravo tu sramotu, prema Pavlovu mišljenju, treba konstatirati kad se žene u crkvi pojavljuju bez pokrivala za glavu. Ako žena želi izbjeći javnu sramotu, ***neka se zastre***."[44]

Ta je posljedica zahtjeva da se žene odreknu pokrivala za glavu u kulturnom kontekstu nedvosmislena. No Pavao će, kako bi poduprio pokrivanje glave, odmah od sljedećeg retka iznijeti i teološka obrazloženja iz događaja stvaranja. ***Smatram vrlo važnim već ovdje upozoriti: ta obrazloženja nisu nadvremenska. Ona se odnose na kulturni fenomen, a ne obratno. Pavao, dakle, ne razvija teologiju pitanja spolova da bi iz nje onda izveo nužnost pokrivala za glavu. Tada bi pokrivanje glave do danas bilo norma koje bi se žene na bogoslužju morale držati.*** No pokrivanje glave u 21. stoljeću u zapadnom svijetu više nije tema, nije društvena konvencija. Neugodno je kad kršćani od toga naprave konvenciju koja je zakon za njihov mali, odvojeni svijet.

> *7 Jer muškarac doduše ne treba pokrivati glavu,*
> *budući da je slika i slava Božja;*
> *a žena je slava muškarca.*

Sada Pavao iznosi spoznaje i izvode iz izvještaja o stvaranju ***koji obrazlažu kulturno, tadašnje, a ne današnje ponašanje žena i muškaraca***. I dalje je riječ o bogoslužnom sastanku.

Važno je utvrditi da Pavao ne kaže da žena nije Božja slika. Ona nije ni slika muškarca, nego njegova slava (Medema). Pavlova je argumentacija ovdje posebna jer je riječ o kulturnim, dakle vremenom uvjetovanim konvencijama. Iz usporednosti proizlazi: ***oboje su Božja slika, a žena je ujedno slava muškarca.***

„Dok je žena nosila sliku ‚čovjeka od praha', ona je zapravo oblikovana iz višega reda u stvaranju, jer je Adam već bio oblikovan i oživljen izravnim Božjim činom. Ona je načinjena od njega. ***Stoga je žena slava muškarca ili slava slave.*** No to ‚više' ni u Pavlovim spisima ni u izvještaju o stvaranju nije opisano kao hijerarhijsko. O hijerarhiji (vlasti čovjeka nad zemljom i njezinim drugim stvorenjima) govori se u Post 1,27-28, ali u Post 2 govori se o drugim temama."[45]

„Kako možemo razumjeti 1 Kor 11,7, gdje Pavao utvrđuje da je muškarac slika i slava Božja, a žena (nasuprot tomu) slava muškarca? ***Odgovor je da je Eva, kao i svaki potomak Adama i Eve, imala višestruk identitet: bila je i stvorena na sliku Božju i slava Adamova, jer je stvorena izravno od njega. Na jedinstven je način bila Adamova slika, pa čak i dio njega, tako da su bili jedno tijelo na način koji je bio nerazdvojiv*** i razlikovao se od odnosa potomaka prema roditeljima (Post 2,23-24)."[46]

„Izjava postaje razumljiva kad se vidi da Pavao ne komentira bit čovjeka u različitosti muškarca i žene, nego u kontekstu pitanja pokrivanja glave naglašava da je žena ‚odsjaj' muškarca. Izjava da je žena δόξα (slava) muškarca ne znači ‚***nikakvo umanjenje kakvoće ženine bogolikosti, a time ni omalovažavanje njezina dostojanstva, jer Pavao argumentira iz Post 2, prema kojem je žena upravo kost od kostiju i meso od mesa muškarčeva, dakle, za razliku od svih drugih živih bića, njemu ravna***'."[47]

Kako je gore spomenuto, žena nosi sliku Adamovu (1 Kor 15,49), a u Kristu nosi i sliku i slavu Božju, kao i ostatak čovječanstva. Međutim, Pavao kaže i da pojava muškarca pokazuje sliku i slavu Božju na način koji se razlikuje od pojave žene, jer je pojava odnosno ljepota žene slava muškarca (1 Kor 11,7). ***Pavao upozorava da „slava muškarca" (dakle njegova (su)pruga) za vrijeme klanjanja treba biti pokrivena ili skrivena, kako se pri klanjanju ne bi radilo o tome da se časti ili slavi bilo muškarac bilo žena.***

„Kad je, međutim, riječ o vanjskom izgledu, postoji razlika između slave muškaraca i slave žena. U skladu s kulturom, Pavao je vjerovao da je Bog stvorio ženu da bude privlačnija ili slavnija, tako da je ona slava muškarca."[48]

> *8 Jer muškarac nije od žene, nego žena od muškarca;*

Kako je žena postala slava muškarca? Kako je muškarac postao glava, dakle izvor žene? Ona je stvorena iz njega, iz njegova boka.

„Stoga je svaka pretpostavka da navod izvještaja o stvaranju mora upućivati na transcendentnu normu problematična predrasuda. I Isus i Pavao vjerovali su da biblijski izvještaj o stvaranju čovječanstva kao muškoga i ženskoga prenosi transcendentne norme o spolu, ali ***Pavao ga je navodio i kako bi poduprio svoj argument za zastiranje velom u 1 Kor 11,3-16, što je dakle kulturno uvjetovana primjena. Logička je pogreška tvrditi da se transcendentne norme ili opća načela mogu rabiti samo za potporu normativnim ili općim zaključcima."***[49]

Nije riječ o biti ili funkciji muškarca i žene, nego o njihovoj međusobnoj pripadnosti u kontekstu društva, kako pokazuje 9. redak.[50]

> *9 jer ni muškarac nije stvoren radi žene,*
> *nego žena radi muškarca.*

„Pavao naglašava da je žena od stvaranja upućena na muškarca. To što to ne znači obezvređivanje i nije zamišljeno kao omalovažavanje ne proizlazi iz formulacije s διά + akuzativ, nego iz tijeka argumentacije u kontekstu, u kojem nije riječ o biti ili kakvoći muškarca i žene, te iz r. 11–12. ***Činjenica da su u rimsko-helenističkom društvu supruge često bile znatno mlađe od svojih muževa pomogla je korintskim ženama da razumiju argument vremenske prednosti i funkcionalne međusobne pripadnosti muškarca i žene koji Pavao razvija iz biblijske povijesti stvaranja."***[51]

Tri stvari ipak pridonose tome da se iznova promisli tumačenje značenja izreke „žena je stvorena radi muškarca" (11,9): prvo, tvrdnja da je „žena stvorena radi muškarca" potvrđuje izjavu „žena je slava muškarca"; drugo, tvrdnja se tumači izvještajem o stvaranju u Post 2,4-25; treće, ona daje obrazloženje za zaključak „žena treba imati vlast nad svojom glavom" (r. 10).[52]

Deveti redak ostavlja dojam da prednost pripada muškarcu, a žena služi „samo" kao dopuna. No, kako naglašava Westfall, stvaranje Eve upravo je znak da je Adamu bila potrebna pomoć. Njoj zato pripada „snažan" položaj, položaj vlastite odgovornosti. To sada kao potvrda dolazi do izražaja u 10. retku!

> *10 Zato žena treba imati vlast na glavi zbog anđela.*

Bezbrojni su prijevodi ovdje grčkomu tekstu dodali „znak vlasti ili autoriteta“! Ondje stoji samo vlast, ovlast ili autoritet. Taj me dodatak ne iznenađuje, jer se, kako je spomenuto na početku, ovaj Pavlov tekst razumijevao kao potvrda hijerarhije muškarca nad ženom, a to je utjecalo na prijevod. Drugim riječima, taj je dodatak tumačenje. Ovaj se redak može jednako dobro – ili bolje: mora – prevesti ovako:

Zato žena treba imati vlast nad svojom glavom zbog anđela.

(tako Schnabel, Westfall, Bushnell, Keener, Schirrmacher i drugi)

„Kao apstraktna imenica, u smislu ‚vlast (tj. nadzor) nad svojom glavom‘, tj. nad samom sobom. Potonje značenje odgovara a) uobičajenoj uporabi riječi ἐξουσία (ovlast) kao apstraktne imenice u smislu ‚vlasti‘ (tj. vlasti koju netko ima, a ne pasivno doživljene vlasti drugih), b) sintaktičkoj konstrukciji izraza i c) tijeku argumentacije.[53]

Pavao upozorava da je u kršćanskoj zajednici pravo žene da se zastre velom, čime se simbol preobražava. Time to izričito nije znak podložnosti ili hijerarhijske podređenosti. To bi moglo značiti da bi žena trebala moći sama prosuđivati u pitanjima ženske odjeće, jer joj je određeno da sudi svijetu i anđelima, kako je on to već rekao u 1 Kor 6,2-3. „***Nošenjem tradicionalnoga pokrivala za glavu supruga pokazuje svoj nadzor nad svojom glavom, prihvaćajući svoju vjernost mužu kao i svoj osobni društveni status. Erotske poruke koje žene odašilju otkrivanjem glave u javnosti okupljanja crkve izbjegavaju se, međusobna pripadnost muškarca i žene ostaje sačuvana, a izricanje Božje stvarnosti po ženi u molitvi i u proročkom govoru ostaje vjerodostojno***.“[54]

„Prema tome, muškarac i žena u Pavlovoj su teologiji podrijetla izričito ovisni jedno o drugome. U kontekstu 1 Kor 11,3-16 Pavao diplomatski ublažava svaku neprimjerenu neovisnost žena koja bi mogla proizaći iz njegove potpore njihovoj želji za zastiranjem velom.“[55]

O pitanju o kojim je anđelima riječ Schnabel sažima: „Za anđele se predlažu sljedeće mogućnosti tumačenja. 1. Voditelji crkve, kao u Otk 2,1. 2. Glasnici iz drugih crkava koji se sablažnjavaju ponašanjem žena u korintskoj crkvi. 3. Glasnici nevjerničkih građana koji se zanimaju za kršćansku crkvu i šalju klijenta (ili roba) na okupljanje crkve kako bi dobili izvještaj o djelatnostima Isusovih sljedbenika. 4. Anđeli koji ženama na uskrsno jutro navješćuju vijest o Isusovu uskrsnuću. 5. Anđeli koji, prema Iz 6,2, pred Božjim prijestoljem krilima pokrivaju lice i noge. 6. Pali anđeli iz Post 6,1–4, čije žrtve postaju žene koje mole nepokrivene glave. 7. Anđeli kojima će vjernici suditi (usp. 6,3). 8. Dobri anđeli koji su prisutni na bogoslužju, predstavljaju Boga i posreduju molitvu i proroštvo. Najuvjerljivija su treće i posljednja dva tumačenja.“[56]

Poput Westfall, slažem se sa 7. točkom, jer suđenje anđelima upućuje na neizmjerno visok status vjernika, uključujući i žene, s kojim moraju ići zrelost, duhovna rasudnost i mudrost.

> *11 Ipak, ni žena nije bez muškarca*
> *ni muškarac bez žene*
> *u Gospodinu.*

Uz svu samostalnost i vlastitu odgovornost žena u pitanju pokrivanja glave, one ostaju povezane s muškarcima, u braku i u crkvi, i udane i neudane. Pavao naglašava uzajamnu ovisnost kakva se ne može pogođenije formulirati. I kakva odgovara događaju stvaranja. Tko bi iz 8. i 9. retka zaključio da je žena nešto poput robinje, manje vrijedna, da njome treba vladati ili je voditi – bilo u braku, u obitelji ili u crkvi –, vara se. Pavao to preduhitruje i beskompromisno naglašava jednakost muškarca i žene. ***„U Gos-***

podinu“ opisuje postojanje novoga stvorenja, koje se odvaja od kulture svojega vremena, u kojoj nije bilo toga jednakoga dostojanstva i te jednakosti!

„Žena nije manje vrijedna, nego su ‚u Gospodinu‘ muškarac i žena ravnopravno upućeni jedno na drugo. Πλήν, međutim, nema uvijek suprotno značenje; kod Pavla je prisutno značenje ‚samo, u svakom slučaju‘, ‚koje zaključuje raspravu i ističe bitno‘. Pavao piše: ***Ipak, u Gospodinu ni žena nije (ništa) bez muškarca ni muškarac bez žene.*** Izraz ‚u Gospodinu‘, koji je u prijevodu stavljen na početak, u grčkom tekstu stoji na kraju rečenice, tj. na naglašenom mjestu. Pavao naglašava da su muškarac i žena upućeni jedno na drugo. ***Rečenica ‚žena nije ništa bez muškarca‘ u helenističko-rimskom društvu nije osobito iznenađujuća, osim možda za stav ‚nove žene‘ (vidi uz r. 5). Iznenađujuća je rečenica ‚muškarac nije ništa bez žene‘. Usporedno formulirana rečenica naglašava jednakost ranga muškarca i žene kao posljedicu Božjega spasenjskog djelovanja u Isusu Kristu.“***[57]

> *12 Jer kao što je žena od muškarca,*
> *tako je i muškarac po ženi;*
> *a sve je od Boga.*

Pavao produbljuje svoj argument iz 11. retka i misaono postupa jednako kao u 8. retku. Žena, Eva, načinjena je od Adama. Bez Adama ne bi bilo Eve. Jedinstven događaj, pravi početni udarac. Otada se svaki muškarac uvijek iznova rađa od žene.

Iz toga nitko ne može za sebe izvesti prednost ili prvenstvo, svatko ima svoju od Boga darovanu vrijednost. Jer od Boga, Stvoritelja, glave, sve potječe.

> *13 Prosudite sami: je li pristojno da žena moli Boga nepokrivena?*

Pavao poziva na duhovnu rasudnost. Obraća se muškarcima u Korintu i usrdno ih pita. Ako od žena ili od nekih žena zahtijevaju da se ne pokrivaju, onda zaboravljaju bitne elemente koji su bili povezani s pokrivalom za glavu.

„On argumentira da želi da sve žene pokriju kosu kad mole i prorokuju, i one koje se u kulturi ne smiju zastirati velom, kao što su, primjerice, robinje.“[58]

„U 13. retku Pavao argumentira pristojnošću, argumentom koji bi trebao uvjeriti korintske kršćane: ***Dolikuje li ženi da nezastrta moli Boga?*** Ako izraz τὸ πρέπον u helenizmu ima značenje koje, poput τὸ δίκαιον, τὸ καλόν i τὸ ἀγαθόν, ‚obuhvaća cijeli život, jer društveni život traži obilje kreposti‘, onda on obuhvaća i pitanja pravila odijevanja.“[59]

„Izraz πρέπον ἐστίν (dolikuje li, je li pristojno) u suvremenim tekstovima upućuje na očekivanje da se netko ponaša u skladu s postojećim normama – temeljna kategorija rimske kulture, ne na posljednjem mjestu kao posljedica Augustova bračnog zakonodavstva, u kojem je ponašanje bilo uređeno sve do pravila odijevanja. Budući da su Korinćanima norme i očekivanja društva bili poznati, Pavao očekuje da će na postavljeno pitanje odgovoriti s ‚da‘.“[60] „Nije riječ o običaju koji uređuje pravi način molitve, nego o normama pristojnosti koje vrijede u društvu, koje su Korinćanima poznate i koje novo postojanje ‚u Gospodinu‘ nije ukinulo.“[61]

„Zapovijed zastiranja velom ne treba razumjeti ni kao polemiku protiv žena ni kao podložnost žene muškarcu, jer je veo bio njezina zaštita i znak statusa i časti koje je žena mogla imati u grčko-rimskoj kulturi.“[62]

Ponavljam konstataciju da odgovor koji Pavao očekuje nije teološki utemeljen, nego društveno i kulturno: čovjek se prilagođava da upravo ne bi bio na sablazan.

> *14 Ne uči li vas i sama narav da je muškarcu nečast (sramota) ako ima dugu kosu,*

„Najprije Pavao opet govori o muškarcu: ***Ne uči li vas i sama narav da je za muškarca sramota ako nosi dugu kosu?*** Pavao opet očekuje da će se na to pitanje samorazumljivo odgovoriti s ‚da'. Izraz ‚narav' (φύσις) odnosi se na priznati poredak naravi, kojemu pripadaju građa muškaraca i žena i izgled muškaraca i žena. Pavao, razumije se, ne želi reći da ‚narav' muškarcima pušta da im kosa raste kratka. Upućivanje na ‚sramotu' (ἀτιμία) imenuje, kao πρέπον u 13. retku, praksu priznatu kao normu u naravnom poretku stvari. Kad se netko pozivao na narav, očekivao se nepodijeljen pristanak. Čak su i najviši predstavnici države i njezine uprave argumentirali naravlju neke stvari, ‚što takvim argumentima daje najviši autoritet'."[63]

„Odrasli muškarci koji su živjeli u Korintu nisu nosili dugu, nego kratku kosu. Duga je kosa značila nijekanje muževnosti i često izazivala sumnju u pasivne homoseksualne sklonosti, koje su u rimskom društvu bile društveno stigmatizirane. Pavao podsjeća korintske kršćane da muški članovi crkve, kako je uobičajeno, trebaju nositi kratku kosu."[64]

Narav uči? Je li narav učitelj Isusovu učeniku? Zacijelo nije, jer to je Duh Sveti, a ne narav koju je grijeh dotaknuo i oštetio. Ne, riječ je, kako piše Schnabel, o čvrstom poretku društva, o onome što se dugo vremena tako čini i što je time postalo kultura. Prikladnu usporedbu iz našega vremena teško je pronaći. Jer kod frizure i odjeće danas je sve moguće. Naše postmoderno vrijeme, u kojem ne smije biti apsolutnih istina, obilježeno je apsolutnim individualizmom.

Narav je u ovoj argumentaciji subjektivan poredak, kakav su ljudi u razdoblju antike više ili manje prihvaćali i živjeli. Nečast – ili još oštrije prevedeno: sramota – nije to pred Bogom, nego pred ljudima u Korintu i za njih. Duga kosa nazireja ili jednoga Abšaloma ili Samsona, jednoga Pavla, a možda i Isusa, nije sramota pred Bogom. Sramota odgovara sablazni, koju su kršćani radi evanđelja trebali izbjegavati, koliko god im je to kao Isusovim sljedbenicima bilo moguće.

Samo kratko spominjem fiziološko shvaćanje koje se bilo oblikovalo i ustalilo već stoljećima prije. Muškarčevo sjeme (spermij) prema tom se shvaćanju stvaralo u glavi i odande dolazilo. Duga bi kosa zadržavala ili kočila tijek sjemena i štetila začeću.

> *15 a ako žena ima dugu kosu, da joj je to čast, jer joj je kosa dana umjesto vela?*

Što, dakle, „narav" uči s obzirom na žene i njihovu frizuru ili građu?

„Za žene je običaj drukčiji. ***Ne uči li vas narav da je za ženu pak čast ako nosi dugu kosu?*** Žene su nosile dugu kosu. Skulpture uvijek prikazuju žene s dugom kosom. Osobito je kod imućnijih žena duga kosa bila umjetnički očešljana."[65]

U antici se ženina kosa u pravilu smatrala predmetom žudnje (Keener). Tko je nije pokrivao, htio je – tako se tumačilo – pobuditi požudu. Žene višega sloja ponekad su se oglušile o to kako bi pokazale svoju raskošno ispletenu kosu i nakit koji su u njoj nosile. U crkvi Korinćana, kao i na drugim mjestima, susretale su se različite kulture.

„Čini se da Pavao, s obzirom na način na koji slavu primjenjuje na žene i njihovu kosu, vjeruje ***da su žene vizualno slava slave – to jest, žene imaju veću slavu. Činjenica da je žena stvorena radi muškarca (1 Kor 11,9) upućuje na svrhu njezine veće ljepote i njezine privlačnosti za muškarce. Ona upu-***

ćuje i na to da je Adam bio onaj kojemu je Eva bila potrebna kao družica, partnerica; on je imao koristi od njezina stvaranja, a ne obratno.“[66]

„Pavlov je argument prije u tome da ‚glava‘ žene pri klanjanju mora biti pokrivena kako bi čast bila usmjerena na Boga. Metafora ‚glave‘ bitna je za argument. Muškarac je glava žene (doslovno), glava žene ponajprije je slava njezina muža, a kosa na njezinoj glavi njezina je slava, a i slava njezina muža.“[67]

„Ženina ljepota budi ljubomoru i ujedno pokazuje status njezina muža, što bi pri klanjanju bilo u izravnom nadmetanju s Božjom čašću. ***Riječ je o Božjoj časti i slavi, a ne o časti i slavi muškaraca u kućnoj crkvi, a ni o slavi i ljepoti žena koje mole i prorokuju.“***[68]

„To je doduše polazište Pavlove argumentacije, i čini se da on potvrđuje kulturne ideale o ženinu odnosu prema paterfamiliasu, ali razvoj njegove argumentacije zapravo je izjednačio odnos između muškaraca i žena, utvrdio njihovu pojedinačnu vrijednost i istaknuo uzajamnost njihova podrijetla: iako je žena došla od muškarca, i muškarac je došao od žene. ***Njegovo težište i njegova briga nisu potvrđivanje ili jačanje autoriteta ili nadzora muževa nad njihovim ženama, nego osiguravanje da se Bog proslavi.“***[69]

„Žena je slava muškarca, a njezina je kosa njezina slava; zato je pri klanjanju treba pokriti. Pavao kaže da je kosa slava žene jer je njezin ogrtač/njezino pokrivalo (1 Kor 11,15). ***To znači da ženina kosa djeluje kao modni dodatak za ljepotu (poput ogrtača/vela) koji ističe njezin izgled.*** Kulture u kojima se nosi veo vjeruju da kosa časne žene treba biti pridržana njezinu mužu, da je on gleda i u njoj uživa, pa je stoga ne bi trebalo vidjeti u javnosti.“

> *16 Ako je pak tko sklon prepirci, mi takva običaja nemamo, a ni crkve Božje.*

Prepirki oko svega i svačega bilo je u Korintu dovoljno. Ne bi se trebala rasplamsati još i daljnja prepirka oko pokrivanja glave. Običaja da muškarci budu pokriveni ili žene nepokrivene pri sudjelovanju na bogoslužju ne bi smjelo biti, a očito nije ni drugdje poznat ni uobičajen. To je posljednji argument protiv skeptika u Korintu, koji sve dovode u pitanje: svi kršćani i sve crkve (u Rimskom Carstvu) to prakticiraju onako kako je Pavao opisao. Muškarci mole bez pokrivala, a žene na okupljanju mole s pokrivalom za glavu.

„Pavao u r. 16b (‚***mi nemamo takva običaja, a ni crkve Božje***‘) zaključuje upućivanjem na to da ne postoji apostolska predaja koja bi mogla opravdati takav običaj. I upozorava da ni u jednoj od crkava Božjih (αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ) nema usporednice za takvo ponašanje. Chr. Wolff komentira: ‚Korinćani bi istupili iz zajedništva s drugim spasenjskim zajednicama koje stoje pod Božjim autoritetom kad bi ustrajali u svojoj novotariji‘.“[70]

Današnja važnost

Božja je riječ bezvremena. Nijedna riječ neće proći. Ali postoje stvari koje pripadaju određenom razdoblju i upućene su tom razdoblju.

Pokrivanjem su žene trebale izbjeći da privlače pozornost na sebe, da pokazuju slavu svoje kose i da odvlače pozornost muškaraca (a možda i nekih žena). Božja je slava trebala biti uzvišena, hvaljena i slavljena. Božja slava, njegova prisutnost, bila je središte okupljanja. Ni danas ništa na bogoslužju ne bi smjelo uzvisivati čovjeka, nitko ne bi smio privlačiti pozornost ili čast na sebe.

Žene svojom vanjštinom, svojom prirodnom ili dotjeranom ljepotom, ne bi smjele ništa oduzimati Božjoj časti. ***To je etičko načelo teksta koje vrijedi do danas. Nijedan govornik, propovjednik, nitko tko iznosi svjedočanstvo o svojem životu ili izvještaj o misiji, nijedan pjevač, nijedan svirač, nijedan čovjek ne smije – danas jednako kao i onda – odjećom privlačiti pozornost na sebe.***

„Što se tiče prakse pokrivanja glave, u zapadnim društvima već odavno nije uobičajeno da žene pokrivalom za glavu daju do znanja svoj status vjernih supruga [U islamskim zemljama, a time i u crkvama u islamskim krajevima, to je drukčije! – HJR]. Ako su kršćanske supruge u takvoj situaciji djelatne u crkvi bez pokrivala za glavu, onda je to upravo zato što se i u javnosti grada u kojem žive kreću bez pokrivala za glavu. ***Nedostatak pokrivala za glavu ne odašilje nikakve poruke. Ako neki kršćani zahtijevaju da supruge iz ‚poslušnosti Pismu' i danas nose pokrivalo za glavu, onda se upute apostola Pavla upravo ne razumiju i ne provode ‚poslušno': Pavlu nije stalo do pokrivala za glavu, nego do svjesnoga nepoštovanja i ismijavanja tradicionalnih konvencija koje su za društvo kao cjelinu važne i temeljne.*** Ako žene u crkvama zapadne Europe nose pokrivalo za glavu, onda to nije prilagođavanje konvenciji koja simbolizira čednost i odanost supruge, kakvo je Pavao zahtijevao, nego ponašanje koje upravo nije prilagođeno – na Zapadu se bračna odanost i ćudoređe gotovo više ne simboliziraju određenim načinom odijevanja. To se događa prije riječima, tj. konkretnim izjavama o vrijednosti braka i bračnoga druga."[71] I, naravno, vjenčanim prstenom, koji nepogrešivo pokazuje da njegov nositelj živi u čvrstoj (bračnoj) vezi i da nije ni slobodan za novu vezu ni sklon spolnim pustolovinama. Od toga vjenčani prsten štiti samo uvjetno, riječ je o znaku.

Tko danas ipak ženama propisuje pokrivalo za glavu – ili ga kao žena propisuje sama sebi –, još nije razumio slobodu evanđelja na koju smo pozvani.

Slijedi ***objašnjavajući, slobodni prijenos (parafraza)*** 1 Kor 11,3-16 – onako kako bih ukratko objasnio taj odlomak.

Važno mi je da vi, Korinćani, budete svjesni da je izvor, naime glava svakoga muškarca, Krist, Mesija. Po njemu je muškarac stvoren. I kao muškarci pripadate njemu, a to se može vidjeti na okupljanju.

Glava žene je muškarac. Iz njegova je boka stvorena kako bi postala jedno s njim. On glava, ona tijelo. Muškarac je njezin izvor, i ona pripada njemu, što postaje vidljivo na okupljanju.

Taj odnos vidimo i kod Krista. Njegova je glava Bog. On ga je rodio, svojega Sina, koji mu je jednak.

Ako muškarac u Korintu na okupljanju naglas moli Kristu ili Bogu ili proročki govori, a pritom ima pokrivenu glavu, to je sramota. On sebi daje čast, a ne Kristu.

Jer idolopoklonici pokrivaju glavu kad prinose žrtve idolima. Nepokriven, muškarac pokazuje poniznost i daje čast Svevišnjemu, nevidljivomu Kristu.

Kod žena je upravo obratno. Žene koje na okupljanju mole i proročki govore, a ne pokrivaju se, nanose sramotu svojoj glavi. Obeščašćuju sebe i svojega muža, dakle svoju glavu. Jer privlače pozornost na sebe.

Ako tko zahtijeva da se žene, kao ni muškarci, ne moraju pokrivati, taj to ne promišlja do kraja. Jer vi ipak znate da se nepokrivena žena u Korintu smatra ošišanom i nalikuje ženi koja se prostituira ili koja traži spolne susrete. Ako se ne zastre ili ne pokrije, onda bi, logično, trebala i odrezati kosu ili se dati posve ošišati.

Znam, to ne želite postići! Ali u društvu u kojem živite to bi bila posljedica! Zato ne riskirajte da postanete sablazan ljudima koji dolaze k vama i vide kako se odbacuje uobičajeni običaj da žene u javnosti budu pokrivene.

Muškarci se ne trebaju zastirati na okupljanju, u Božjoj prisutnosti. Jer muškarac je slika Božja i odsjaj njegove slave.

Žena je pak također Božja slika, ali je povrh toga i odsjaj slave muškarca. Njezina je ljepota ljepota njezina muža, s kojim je jedno.

Kako je mogla postati njegova slava? Zacijelo ne zato što je on stvoren iz nje, nego zato što je ona oblikovana iz njega, iz njegova boka.

I ona nije slava muškarca zato što je on stvoren radi nje, nego obratno. Ona je stvorena radi njega, jer je bio sam i trebao pomoć. I bila mu je kao žena poželjno lijepa.

Budući da žena ima tako veliku vrijednost i muškarcu je od tako velike koristi, zato ona sama treba odlučivati o svojoj glavi: hoće li je pokriti ili ne. Nitko joj to ne smije propisivati. Ni njezin muž ni voditelji crkve ne smiju joj propisati da ne nosi pokrivalo za glavu.

No neka žena u svojoj samostalnosti i slobodi odlučivanja pazi da nije odvojena ili neovisna od muškarca. U crkvi ona ne postoji bez muškarca, a ni muškarac ne postoji bez žene. Božja je zamisao uvijek bila zajedništvo i zajedničko bivanje mu-

škarca i žene. U jedinstvu glave i tijela oni djeluju zajedno, složno, dogovoreno, mirno, podložni jedno drugome, nadopunjujući se.

Što znači da jedno ne postoji bez drugoga? Prisjetite se još jednom stvaranja prvoga ljudskog para. Žena je na početku došla iz muškarca. Iz njegova boka. Pridružena njemu, da opet bude jedno tijelo s njim. Ali mislite dalje: otada svaki muškarac dolazi iz žene. Bez muškarca ne bi bilo žene, a bez žene ne bi bilo muškarca. Oboje su jednako dostojanstveni, jednako vrijedni i jednaki, savršena dopuna u svojoj različitosti. Sve je to bila Božja zamisao. On je glava iz koje je sve to proizašlo.

S obzirom na to pitam vas: je li pristojno da žena javno, ali nezastrta i nepokrivena, moli Bogu? Ne, složit ćete se, nije, s obzirom na običaje u Korintu i u Rimskom Carstvu.

Postoje, naime, običaji i navike koji su za ljude poput prirodnih zakona. Ako muškarac, drukčije od običaja i navika, nosi dugu kosu, to se smatra sramotom. I ovdje je kod žena upravo obratno. Duga kosa žena njihova je slava, njihov prirodni ukras, koji se kao takav i doživljava. Duga joj je kosa dana kao ukrasni veo ili ogrtač, da bude slava muškarca.

Taj ukras, koji se muškarcima čini tako poželjnim, ona treba pokriti na okupljanju. To nije mjesto na kojem bi se trebala pojaviti s tom slavom, jednako kao što muškarac treba pokazati svoju poniznost nepokrivenom glavom. Jer riječ je o Božjoj i Kristovoj časti i slavi. On je onaj koji nas poziva na audijenciju kod Kralja nad kraljevima.

Ako netko u Korintu o tome želi raspravljati i dovodi u pitanje taj običaj pokrivanja glave, trebao bi postati svjestan da toga nigdje nema: da žene mole nepokrivene, kako to vi želite propisati ženama i činite sami sa sobom. Nijedna crkva ne prakticira tako nešto, zato se držite onoga što uobičajeno vrijedi za pokrivanje glave, što je časno i što nikoga ne sablažnjava.

Završetak i sažetak

„Jezik odlomka i Pavlov zaključak upućuju na to da je netko htio ograničiti ili zabraniti zastiranje velom u korintskim kućnim crkvama, ali da su se sve žene, neke žene ili jedna žena htjele zastirati velom. Pavao najprije ukratko sažima izvještaj o stvaranju i objašnjava da je stvaranje žene iz muškarca i radi mu-

škarca razlog zašto je žena slava muškarca. Muškarac je njezina glava jer je ona stvorena iz njega, a njezina glava stoga odražava njegovu slavu ili je na neki način izražava. U izvještaju Knjige postanka ona je bila i njegova slava jer je stvorena posebno zato da ga privlači, za razliku od svih životinja (Post 2,18-23).“[72]

„Pavlovi tekstovi sadrže teologiju spolova (roda), ***koja se ostvaruje u tome kako Pavao objašnjava izvještaj o stvaranju pojmovima i simbolima grčko-rimske kulture i izrazima grčkoga jezika.*** Primjenjujući metaforu ‚glave‘ na Adama, Pavao pokazuje da Eva ima više identiteta, kao i ostatak čovječanstva nakon Adama. Žene su slika Božja, slika Adamova, a i ‚slava muškarca‘. ***Pavlov opis žene kao ‚slave muškarca‘ ne upućuje na podložnost ili manju slavu, nego na dodatnu slavu: moć njezine ljepote nad muškarcima.*** Isto tako ne možemo prednost muškarca projicirati u Pavlov kratki prikaz u 1 Tim 2,13-14, u kojem se kaže da je Adam prvi stvoren (r. 13). Umjesto toga, Pavao iz izvještaja o stvaranju poučava uzajamnost, jer Pavao muškarca prikazuje kao primatelja koristi, kojemu je potrebna ženina pomoć. On to opisuje pojmovima koje bi kultura razumjela. ***Žena je oblikovana iz muškarca, tako da u izvještaju o stvaranju muškarac djeluje kao glava žene (njezin izvor života) u grčkoj jezičnoj uporabi;*** ali poslije svaki muškarac dolazi od žene, tako da je i žena izvor života, što znači ime ‚Eva‘ u Post 3,20.

„Stoga po Božjem naumu žena i muškarac nisu neovisni jedno o drugome. Nema uvjerljivoga razloga da se Pavla tumači tako kao da proturječi ženinu autoritetu u izvještaju o stvaranju u Post 1,27-28 ili u svojoj uporabi grčkoga idioma ‚glava‘, da ga preinačuje ili relativizira. I muškarac i žena stvoreni su na Božju sliku, i oboje su stvoreni za vladanje, koje se prema Pavlu vrši u smislu zajedništva i uzajamnosti unutar odgovarajućih kulturnih okvira.“[73]

Genijalno je kako se evanđelje u svakoj kulturi može živjeti na slavu Božju i bez sablazni. Bog, najveći misionar, bogat je za sve: evanđelje vrijedi za sve narode.

Dodatak

Dva sljedeća rasporeda teksta imaju veze s hijazmom (unakrsnim, dijagonalnim rasporedom riječi odnosno misli). Prvi raspored potječe od Schnabela. On pokazuje: tekst u jednakoj mjeri govori muškarcima kao i ženama. Tko iz učestalosti obraćanja želi iščitati tko je u Korintu izazvao problem, time ***ne*** dolazi dalje.

R. 4 svaki muškarac … sramoti svoju glavu

R. 5 svaka žena … sramoti svoju glavu

R. 7a muškarac je odsjaj Božji

R. 7b žena je odsjaj muškarca

R. 11a u Gospodinu žena nije ništa bez muškarca

R. 11b u Gospodinu muškarac nije ništa bez žene

R. 12a žena je iz muškarca

R. 12b muškarac je po ženi

R. 14 za muškarca je sramota

R. 15 za ženu je čast[74]

Ovdje je prikazan savršeno čist hijazam ovoga teksta, dakle ovoga povezanog tijeka misli ili smislenog odlomka, kako ga raščlanjuje David E. Garland. Zanimljivo je vidjeti kako ista slova A B C D stoje jedno nasuprot drugome, jednom prije, a jednom poslije središnje izjave u ***r. 10, koju on ističe kao ključnu izjavu za pokrivanje žene. Za mene to znači: žena odlučuje hoće li nositi pokrivalo za glavu ili ne. O tome ne odlučuju muškarci ni muž. Ona je slobodna.***

A Introduction: the "Head" of Men and Women (vv.2-3)
Commendation (v.2); Summary of Headship (v.3)
B Shame for Men and Women (vv.4-5)
For Men (v.4); For Women (v.5)
C Social and Theological Reasons for Shame (vv.6-7)
Social Reasons (v.6); Theological Reasons (v.7)
D Creation of Men and Women (vv.8-9)
Men (vv.8a; 9a); Women (vv.8b; 9b)

E Reason for Women to be Covered (v.10)

D' Equality of Women and Men (vv.11-12)
Women (vv.11a; 12a); Men (vv.11b; 12b);
Equality in God (v.12c)
C' Social Implications for Women (v.13)
B' Shame and Glory in Men and Women (vv.14-15)
Shame for Men (v.14); Glory for Women (v.15)
A' Conclusion: Exhortation to Adhere to Teachings (v.16)

Bilješke

1. Hans-Jörg Ronsdorf, hj-ronsdorf@t-online.de, povratne su informacije dobrodošle. 24. siječnja 2021., revidirano u listopadu 2026.
2. www.hans-joerg-ronsdorf.de
3. https://theoblog.de/eckhard-schnabel/16636/
4. Cynthia Long Westfall, Paul and Gender. Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ, Grand Rapids: Baker Academic 2016.
5. Schottroff, L., *Der erste Brief an die Gemeinde in Korinth*, edd. E. W. Stegemann/L. Schottroff/A. Strotmann/K. Wengst, VII, Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 2013, 197.
6. Westfall, Paul and Gender, str. 13 (u nastavku samo s brojem stranice).
7. Str. 13
8. Str. 17
9. Str. 20
10. Str. 25
11. Str. 26
12. Eckhard J. Schnabel, Der erste Brief des Paulus an die Korinther, Historisch-Theologische Auslegung, Witten/Gießen: SCM R. Brockhaus/Brunnen, 4. izdanje 2018, str. 625.
13. Str. 26
14. Str. 27
15. Str. 29
16. Matronom se u društvu Rimskoga Carstva naziva žena udana za rimskoga građanina. Njezino je mjesto ponajviše bilo u kući, u brizi za obitelj i kućanstvo. Bila je pod zaštitom i skrbništvom gospodara kuće, bilo oca bilo muža. (Izvor: Wikipedia, članak „Matrona")

17. Str. 29
18. Str. 31
19. Str. 32
20. Str. 33
21. Str. 37
22. Schnabel, E. J., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, edd. G. Maier/H.-W. Neudorfer/R. Riesner/E. J. Schnabel, Historisch-Theologische Auslegung Neues Testament, SCM R. Brockhaus; Brunnen Verlag, Witten/Gießen, 4. izdanje 2018, 602–603.
23. Str. 42
24. Str. 44
25. Pavlova temeljna izjava ostaje ista i ako su neke žene same od sebe htjele izostaviti pokrivalo za glavu. Ta je pretpostavka ipak prilično nevjerojatna.
26. Elberfelder Übersetzung, Edition CSV (njemački prijevod Biblije), ako nije drugačije navedeno.
27. Ove su misli dopuna poglavlju 6.2 moje knjige *Žene, oprostite nam!* (*Frauen, vergebt uns!*). Većinu toga ovdje ne ponavljam i preporučujem da pročitate obje razrade.
28. Str. 87
29. Str. 38
30. Str. 84
31. Str. 80
32. Str. 82
33. Str. 85
34. Str. 89
35. Str. 90
36. Schnabel, E. J., 601
37. Schnabel, E. J., 602
38. Str. 40
39. Schnabel, E. J., 602
40. Str. 29
41. Schnabel, E. J., 604
42. Schnabel, E. J., 605
43. Schnabel, E. J., 606
44. Schnabel, E. J., 606
45. Str. 72
46. Str. 65
47. Schnabel, E. J., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, edd. G. Maier - H.-W. Neudorfer - R. Riesner - E. J. Schnabel, Historisch-Theologische Auslegung Neues Testament, SCM R. Brockhaus; Brunnen Verlag, Witten; Gießen 2018, 4. izdanje, 608–609.
48. Str. 70
49. Str. 62
50. Schnabel, E. J., 609
51. Schnabel, E. J., 609–610
52. Str. 103
53. Schnabel, E. J., 610
54. Schnabel, E. J., 610–611
55. Str. 73
56. Schnabel, E. J., 611
57. Schnabel, E. J., 613–614

58. Str. 30
59. Schnabel, E. J., 616
60. Schnabel, E. J., 616–617
61. Schnabel, E. J., 617
62. Str. 70
63. Schnabel, E. J., 617–618
64. Schnabel, E. J., 619
65. Schnabel, E. J., 619
66. Str. 40
67. Str. 41
68. Str. 41
69. Str. 42
70. Schnabel, E. J., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, edd. G. Maier - H.-W. Neudorfer - R. Riesner - E. J. Schnabel, Historisch-Theologische Auslegung Neues Testament, SCM R. Brockhaus; Brunnen Verlag, Witten; Gießen 4. izdanje 2018, 622–623.
71. Schnabel, E. J., 624
72. Str. 98
73. Str. 105
74. Schnabel, E. J., 590